

ਚੋਥਾ ਉਦੇਸ਼ਕ

ਸੂਤਰ - ੧

ਸ਼੍ਰੀ ਸੁਧਰਮਾ ਸਵਾਮੀ (ਪੰਜਾਬ ਗਨਪਰ) ਆਪਣੇ ਚੈਲੇ ਅੰਤਿਮ ਕੇਵਲ ਗਿਆਨੀ ਜੰਬੂ ਸਵਾਮੀ ਜੀ ਨੂੰ ਫਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ “ਹੇ ਆਯੁਸ਼ਮਾਨ ! (ਚੈਲੇ) ਮੈਂ ਉਸ (ਮੁਕਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ) ਭਗਵਾਨ ਮਹਾਂਵੀਰ ਦੇ ਮੁੱਖ ਤੋਂ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸੁਣਿਆ ਹੈ।

ਸੂਤਰ - ੨

ਭਗਵਾਨ ਮਹਾਂਵੀਰ ਨੇ ਸਮਾਧੀ ਦੇ ਚਾਰ ਸਥਾਨ ਆਖੇ ਹਨ ਸ਼੍ਰੀ ਜੰਬੂ ਪੁਛੁੱਦੇ ਹਨ “ਗੁਰਦੇਵ ! ਉਹ ਚਾਰ ਸਥਾਨ ਕਿਹੜੇ ਹਨ ?

ਸੂਤਰ - ੩

ਆਪਣੇ ਚੈਲੇ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦੇ ਉਤਰ ਵਿੱਚ ਆਰਿਆ ਸੁਧਰਮਾ ਵਿਨੈ ਸਮਾਧੀ ਦੇ ਚਾਰ ਸਥਾਨ ਫਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ। ॥੧॥

(੧) ਵਿਨੈ ਸਮਾਧੀ (੨) ਸਰੁਤ ਸਮਾਧੀ (੩) ਤਪ ਸਮਾਧੀ (੪) ਆਚਾਰ ਸਮਾਧੀ।

ਜੋ ਸਾਧੂ ਆਪਣੀ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਵਿਨੈ ਸਰੁਤ (ਸ਼ਾਸਤਰ ਗਿਆਨ) ਤਪ ਅਤੇ ਆਚਾਰ ਵਿਚ ਰੱਖਦੇ ਹਨ ਇੰਦਰੀ ਦੇ ਜੇਤੂ ਹਨ ਉਹ ਮੁਨੀ ਹਰ ਸਮੇਂ ਸਾਧੂ ਜੀਵਨ ਦਾ ਪਾਲਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪੰਡਿਤ (ਗਿਆਨੀ) ਹਨ।

ਸੂਤਰ - ੪

ਵਿਨੈ ਸਮਾਧੀ:-

ਵਿਨੈ ਸਮਾਧੀ ਚਾਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ —

(੧) ਗੁਰੂ ਰਾਹੀਂ ਅਨੁਸਾਸਨ ਬਚਨ ਸੁਨਣ ਦੀ ਇੱਛਾ (੨) ਗੁਰੂ ਆਗਿਆ ਨੂੰ ਠੀਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨਾ (੩) ਗੁਰੂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਕੰਮ ਕਰਕੇ ਸ਼ਾਸਤਰ ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਸਫਲ ਕਰੋ (੪) ਆਪਣੀ ਸ਼ੁੱਧ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਦਾ ਹੰਕਾਰ ਨਾ ਕਰੋ। ॥੨॥

ਇਸ ਸੁਲੋਕ ਦਵਾਰ ਸਪਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ :

ਆਤਮਹਿਤ ਚਾਹੁਣ ਵਾਲਾ ਬ੍ਰਹਮਣ ਹਿਤ ਸਿੱਖਿਆ ਦੀ ਅਭਿਲਾਸ਼ਾ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਸਾਧੂ ਜੀਵ ਚਲਾਉਂਦਾ ਅਤੇ ਪਾਲਨ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਮੈਂ ਵਿਨੈ ਵਾਨ ਸਾਧੂ ਤੇ ਅਜਿਹਾ ਹੰਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ।

ਸੁਤਰ - ੫

ਸਰੁਤ ਸਮਾਧੀ:

ਸਰੁਤ ਸਮਾਧੀ ਚਾਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ

(੧) ਮੈਨੂੰ ਸਰੁਤ (ਸ਼ਾਸਤਰ) ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇਗਾ ਇਸ ਲਈ ਪੜ੍ਹਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

(੨) ਇਕ ਚਿਤਵਾਲਾ ਬਨਾਂਗਾ ਇਸ ਲਈ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

(੩) ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਸ਼ੁੱਧ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਾਂਗਾ ਇਸ ਲਈ ਪੜ੍ਹਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

(੪) ਸ਼ੁੱਧ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਕੇ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਸ਼ੁੱਧ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਾਂਗਾ ਇਸ ਲਈ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਇਕ ਸੁਲੋਕ ਰਾਹੀਂ ਸਪਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਅਧਿਐਨ ਵਿੱਚ ਲਗਾਤਾਰ ਲੱਗੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਗਿਆਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਚਿੱਤ ਵਿੱਚ ਸਥਿਰਤਾ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਸਥਿਰ ਆਤਮਾ ਦੂਸਰਿਆਂ ਨੂੰ ਸਥਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੇ ਪਰਦੇ ਨੂੰ ਜਾਣ ਕੇ ਸਰੁਤ ਸਮਾਧੀ ਵਿੱਚ ਲੱਗਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ॥੩॥

ਸੂਤਰ - ੬

ਤਪ ਸਮਾਧੀ:

ਤਪ ਸਮਾਧੀ ਚਾਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:-

- (੧) ਸਾਧੂ ਇਸ ਲੋਕ ਵਿੱਚ ਲੱਬਧੀ (ਚਮਤਕਾਰ) ਲਈ ਤੱਪ ਨਾਂ ਕਰੇ।
- (੨) ਸਾਧੂ ਪਰਲੋਕ ਵਿੱਚ ਦੇਵਤਾ ਬਨਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਨਾਲ ਤੱਪ ਨਾ ਕਰੇ।
- (੩) ਸਾਧੂ (ਪ੍ਰਸੰਸਾ) ਕੀਰਤੀ, ਵਰਨ, ਸ਼ਬਦ, ਸਲੋਕ ਲਈ ਤੱਪ ਨਾ ਕਰੇ।
- (੪) ਕਿਸੇ ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਇੱਛਾ ਬਿਨਾਂ ਇਕੱਲੀ ਨਿਰਜਰਾਂ (ਕਰਮਾ ਦਾ ਖਾਤਮਾ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰੀਆ ਨਾਲ) ਲਈ ਤੱਪ ਕਰੇ।

ਜੋ ਸਾਧੂ ਭਿੰਨ-ਭਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਤੱਪ ਕਰਮਾ ਵਿੱਚ ਲਗਾਤਾਰ ਲੱਗਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਇਸ ਲੋਕ ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਰਹਿਤ ਅਤੇ ਕੇਵਲ ਇਕ ਕਰਮ ਨਿਰਜਰਾ ਲਈ ਤਪ ਦਾ ਆਚਰਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਤਪ ਧਰਮ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਪਿਛਲੇ ਇਕੱਠੇ ਕਰਮ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਜਿਹਾ ਸਾਧੂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਤਪ ਸਮਾਧੀ ਵਾਲਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਨਵੇਂ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਬੰਧਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ॥੪॥

ਸੂਤਰ - ੭

ਆਚਾਰ ਸਮਾਧੀ:

ਮੂਲ (ਅਹਿੰਸਾ ਆਦਿ ਪੰਜ ਮਹਾਵਰਤ) ਉਤੱਰ ਗੁਣ ਰੂਪ ਸਮਾਧੀ ਚਾਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਹੈ ਉਹ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਹੈ

- (੧) ਇਸ ਲੋਕ ਦੇ ਸੁਖ ਲਈ ਧਰਮ ਦਾ ਪਾਲਨ ਨਾ ਕਰਨਾ (੨) ਪਰਲੋਕ ਦੇ ਸੁਖ ਲਈ ਧਰਮ ਦਾ ਪਾਲਨ ਨਾਂ ਕਰਨਾ (੩) ਕੀਰਤੀ ਵਰਨ, ਸ਼ਬਦ ਤੇ ਸਲੋਕ ਲਈ ਆਚਾਰ ਦਾ ਪਾਲਨ ਨਾ ਕਰਨਾ (੪) ਇਕੱਲੇ ਜਿਨੇਦਰ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਰਾਹੀਂ ਆਖੇ ਪਾਪ

ਰਹਿਤ ਮੋਕਸ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਆਚਾਰ ਦਾ ਪਾਲਨ ਕਰਨਾ ਇਹ ਚੋਥਾ ਪਦ ਹੈ ਇਸ ਦੇ ਅਰਥ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਇਕ ਪਦ ਹੈ ।

ਜਿਨ (ਤੀਰਥੰਕਰ ਵਚਨ ਤੇ ਦਰਿਡ ਸ਼ਰਦਾ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ ਉਤੇਜਨਾ ਪੁਰਵਕ ਭਾਸ਼ਨ ਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਦੇ ਗੁੜ ਭੇਦਾਂ ਦਾ ਜਾਨਕਾਰ, ਮੋਕਸ ਦਾ ਚਾਹਣ ਵਾਲਾ ਆਚਾਰ ਸਮਾਧੀ ਨਾਲ ਆਸਰਵ ਦੇ ਬਹਾਵ ਨੂੰ ਰੋਕਨ ਵਾਲਾ, ਚੰਚਲ ਇੰਦਰੀਆ ਤੇ ਮਨ ਨੂੰ ਵਸ ਵਿਚ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਮੁਨੀ ਅਪਣੀ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਮੁਕਤੀ ਦੇ ਕਰੀਬ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

ਆਚਾਰ ਧਰਮ ਵਿੱਚ ਸਮਾਧੀ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ, ਆਸਰਵ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਰੋਕਨ ਨਾਲ, ਜੋ ਕਿ ਗ੍ਰੰਥਾ ਰਹਿਤ, ਸ਼ਾਤਾ ਤੇ ਸੂਤਰ ਆਦਿ ਗੁਣਾਂ ਭਰਪੂਰ, ਚੰਗੇ ਮੋਕਸ ਦਾ ਚੰਚਲ ਇੰਦਰੀਆਂ ਤੇ ਮਨ ਦਾ ਦਮਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਬਨਕੇ ਆਤਮਾ ਮੋਕਸ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਦੇ ਕਰੀਬ ਪਹੁੰਚਦੀ ਹੈ । ॥੫॥

ਚਾਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਸਮਾਧੀ ਦੇ ਸਵਰੂਪ ਨੂੰ ਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਜਾਨ ਕੇ ਤਿੰਨ ਯੋਗ ਰਾਹੀਂ ਸ਼ੁੱਧ, ੧੭ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਸੰਜਮ ਪਾਲਨ ਵਿੱਚ ਲਗਾ ਸ੍ਰਮਣ ਆਪਣੇ ਲਈ ਹਿੱਤਕਾਰ ਤੇ ਸੁਖ ਦਾ ਆਪਣਾ ਸਥਾਨ (ਮੋਕਸ ਪਦਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ) ॥੬॥

ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਮਾਧੀਆਂ ਵਿੱਚ ਲੱਗਾ ਸ੍ਰਮਣ ਜਨਮ ਮਰਨ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਨਰਕ ਆਦਿ ਅਵਸਥਾ ਹਮੇਸ਼ਾ ਛੱਡ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਾਸਵਤ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਘੱਟ ਵਿਕਾਰ ਵਾਲਾ ਮਹਾਨ ਰਿਧੀ ਵਾਲਾ ਦੇਵਤਾ ਬਨਦਾ ਹੈ । ॥੭॥

ਅਜਿਹਾ ਮੈਂ ਆਖਦਾ ਹਾਂ ।